

CHIẾN LƯỢC HỘI THOẠI TRONG TIỂU THUYẾT “CUỘC ĐỜI CỦA PI”

Đỗ Thùy Trang

Trường Đại học Quảng Bình

Tóm tắt. Hội thoại là một trong những hình thức giao tiếp thường xuyên và phổ biến nhất của ngôn ngữ, là cơ sở cho các hoạt động ngôn ngữ khác. Cùng với khuynh hướng ngày càng quan tâm đến ngôn ngữ trong quá trình hành chức, hội thoại ngày càng được các nhà ngôn ngữ học quan tâm đi sâu nghiên cứu. Sự ra đời của lý thuyết hội thoại đã tạo tiền đề lý luận cho việc nghiên cứu sâu hơn, có hiệu quả hơn hội thoại trong đời sống cũng như trong tác phẩm văn học. Trong tiểu thuyết nổi tiếng “Cuộc đời của Pi”, nhà văn đã sử dụng hội thoại như là thủ pháp nghệ thuật quan trọng nhằm khắc họa hình tượng nhân vật và là ẩn dụ sâu sắc về thân phận con người qua biến cố của số phận.

1. MỞ ĐẦU

“Cuộc đời của Pi” là cuốn tiểu thuyết thành công vang dội của Yann Martel- một nhà văn Canada gốc Tây Ban Nha. Năm 2002, tác phẩm được trao giải thưởng Man Booker, trở thành cuốn sách best-seller trên toàn thế giới. Tác phẩm được các nhà phê bình ngợi ca không tiếc lời: “Nếu thế kỉ này sản sinh ra một tác phẩm kinh điển để lại cho hậu thế, Martel là một ứng cử viên nặng kí”; hay “Một câu chuyện sẽ khiến ta tin vào quyền năng nuôi dưỡng tâm hồn của văn chương và những văn sĩ sáng tạo” [5].

Qua câu chuyện đắm tàu bi thảm và sự sống sót diệu kì của cậu bé Pi sau hơn hai trăm ngày trôi dạt trên Thái Bình Dương với đoàn thú dữ, tác phẩm như là một ẩn dụ hậu hiện đại với thông điệp về lòng dũng cảm vô song, ý chí sắt đá, tình yêu cuộc sống và cả những ám ảnh, day dứt, cô đơn của con người. Nhưng trên hết là tình yêu cuộc sống và lòng tin vào bản thân có sức mạnh nhiệm màu làm nên kì tích vĩ đại.

Ba phần của tiểu thuyết ứng với ba không gian nhân vật sống, tồn tại và hoạt động. *Toronto* và *Pondichery* là không gian tuổi thơ và số phận êm đềm của nhân vật trước biến cố; *Thái Bình Dương* là chuỗi ngày Pi lênh đênh trôi dạt trên đại dương và cuộc vật lộn đấu tranh sinh tồn của cậu bé dũng cảm, can trường, cũng là phần chính của tác phẩm; *Trạm xá Benito Juarez, Tomatlan, Mexico* phần kết diễn ra ở không gian bệnh xá, là phần vĩ thanh mang tính ẩn dụ sâu sắc về số phận con người.

Tư tưởng nghệ thuật của tác phẩm được thể hiện rõ nét qua thể giới nghệ thuật và hình tượng nhân vật. Trong phạm vi bài viết này, chúng tôi muốn đưa đến một

cách cảm nhận mới từ góc nhìn ngôn ngữ học, đó là tìm hiểu chiến lược hội thoại như là một phương tiện thể hiện ý đồ nghệ thuật của nhà văn.

Hội thoại là một trong những hình thức giao tiếp bằng ngôn ngữ cơ bản của con người trong đời sống cũng như tác phẩm văn chương. Khi bàn đến hội thoại, những vấn đề chính được quan tâm là thoại trường (không gian và thời gian diễn ra cuộc thoại), nhân vật tham gia hội thoại (đối tượng hay đối tác hội thoại), cương vị, tư cách của những người tham gia hội thoại, mục đích hội thoại và hình thức hội thoại. Hội thoại được diễn ra do các vận động trao lời, trao đáp và tương tác [1]. Trong hội thoại, các nhân vật hội thoại ảnh hưởng lẫn nhau, tác động qua lại làm biến đổi lẫn nhau, tạo ra kết quả cuộc thoại. Thành công hay thất bại của cuộc thoại phụ thuộc vào kết quả đạt hay không đạt mục tiêu hội thoại đặt ra.

Trong văn học, hội thoại được sử dụng như một hình thức trọng yếu thể hiện lời trực tiếp của nhân vật trong tác phẩm. Văn học miêu tả lời nói của nhân vật như một phương thức để tái hiện cá tính, nội tâm, phong cách, tình cảm, thái độ của nhân vật. Trong đó con người được miêu tả về động tác, nét mặt, giọng điệu lẫn những hoạt động ngôn ngữ nội tâm và ngôn ngữ lời nói... Những hình thức hội thoại tiêu biểu trong văn học có thể kể đến như đối thoại bên ngoài, đối thoại bên ngoài song song với đối thoại bên trong, đối thoại rời rạc, thể hiện trạng thái nhân sinh, đối thoại mà không hiểu hết ý nghĩa đối thoại, đối thoại để che đậy nội tâm... [4, tr. 215]. Nghiên cứu hội thoại trong văn học chính là khám phá phương thức miêu tả hình tượng nhân vật và giải mã thông điệp nghệ thuật nhà văn muốn gửi gắm qua ngôn ngữ.

2. CÁC KIỂU HỘI THOẠI TRONG TIỂU THUYẾT “CUỘC ĐỜI CỦA PI”

Trong tác phẩm, nhà văn đã sử dụng nghệ thuật trần thuật đa điểm nhìn, lời kể chủ đạo là của nhân vật chính và lời kể của tác giả. Hội thoại được sử dụng một cách tiết chế đầy chủ ý. Tương ứng với kết cấu ba phần của tác phẩm là ba kiểu hội thoại đặc thù, chia làm hai giai đoạn với bản chất trái ngược nhau; đó là kiểu hội thoại của nhân vật trước biến cố và kiểu hội thoại của nhân vật trong và sau biến cố. Ở giai đoạn trước biến cố, nhân vật tiến hành hội thoại bình thường như là một cá thể trong đời sống gia đình và xã hội. Tuy nhiên giai đoạn này có một điều đặc biệt, là cơ sở dự liệu cuộc sống biến cố của nhân vật sau này. Sinh ra, lớn lên trong một gia đình kinh doanh vườn thú khổng lồ, nên Pi sớm gắn bó, am hiểu đời sống của động vật hoang dã. Nhân vật có tình yêu đối với các con vật từ nhỏ bé như con culi đến hung dữ như hổ, báo... Pi là cậu bé có thể ngồi im hàng tiếng đồng hồ ngắm nghía, “nói chuyện” với động vật với niềm say mê bất tận. “*Tiền tôi đi học không phải chỉ có ánh mắt dịu hiền của mẹ mà còn có cả những cái nhìn lưu luyến của bọn rái cá mắt sáng như sao, con bò rừng châu Mỹ khổng lồ và đám khỉ độc đang vươn vai duỗi chân và ngáp ngáp dài...*”, “*tôi có thể nhân cách hoá các con vật đến mức*

chúng đã nói được trôi chảy tiếng Anh, đắm chìm trĩu than phiền bằng giọng quý phái Anh chính hiệu rằng trà của chúng nguội quá và bọn khỉ đầu chó bàn bạc kế hoạch chạy trốn sau khi cướp nhà bằng bằng cái giọng găng tơ Mỹ đặc sệt...”

Một phần của kiểu hội thoại siêu thực này sẽ chuẩn bị cho biến cố trong cuộc đời của nhân vật.

Bài viết khảo sát hai kiểu hội thoại điển hình của nhân vật trong và sau biến cố tai nạn chìm tàu, chỉ mình Pi sống sót trên Thái Bình Dương hơn hai trăm ngày đêm.

2.1. Sự thành công của chiến lược “siêu hội thoại”

Hội thoại là cuộc giao tiếp bằng lời có ít nhất hai nhân vật giao tiếp tham gia. Hội thoại có mục đích thiết lập mối quan hệ giao tiếp và trao đổi thông tin, tình cảm giữa các nhân vật tham gia giao tiếp với nhau. Nếu chỉ có một người sẽ không trở thành hội thoại đích thực. Ở chương 2, Thái Bình Dương, sau sự biến đắm tàu, chỉ một người duy nhất sống sót trên một chiếc xuồng cứu sinh là Pi. Vì vậy, thực chất sẽ không có hội thoại đích thực với một chủ thể giao tiếp. Tuy nhiên vì tình yêu cuộc sống và bản lĩnh, trí khôn của một cậu bé mười sáu tuổi, Pi hiểu mình sẽ chết vì tuyệt vọng, vì cô đơn, sợ hãi nhanh hơn là chết đói, chết khát và chết vì bị thú dữ chung xuồng ăn thịt. Chính vì vậy, cậu bé đã có ý thức chủ động tạo ra các cuộc giao tiếp với những đối tượng “phi nhân”. Thực chất đây chỉ là các cuộc độc thoại, nhưng là độc thoại hướng đến đối tượng cụ thể chứ không phải chỉ là nói cho bản thân mình nghe. Lời thoại có tính chất như hội thoại thật sự, có vai nói, vai nghe, có ngữ điệu và cảnh huống xác thực. Vì thế chúng tôi gọi đây là các cuộc “siêu hội thoại”, một thứ hội thoại mà nhân vật thể hiện bằng lời nhưng với những đối tượng bất bình thường, hội thoại một chiều với mục đích giao tiếp rất xác thực và cao cả là để tồn tại. Chính mục đích giao tiếp cao cả này đã tạo ra những “cuộc hội thoại” vừa siêu thực lại vô cùng độc đáo, thi vị. Pi đã biến những sự vật, hiện tượng quanh mình thành người bạn đồng hành, thành kẻ thù chiến đấu... để đối thoại, để chống chọi với cô đơn, duy trì sự minh mẫn về trí tuệ, khoẻ khoắn về thể xác, cân bằng về tình cảm để có thể vượt qua biến cố trên đại dương. Thoại trường của những cuộc “siêu hội thoại” này là Thái Bình Dương. Nhân vật tham gia giao tiếp trong chiến lược “siêu hội thoại” này vừa đa dạng, đặc biệt, phong phú đến không ngờ.

Pi là một cậu bé đặc biệt xét về niềm tin tôn giáo. Tuổi thơ cậu bị hấp dẫn, lôi cuốn bởi các giáo lí tốt đẹp của các tín ngưỡng, cậu tin theo cả Đạo Cơ đốc, Đạo Hồi lẫn Đạo Hindu. Vượt qua mọi định kiến thông thường về tôn giáo, cậu bé tìm thấy trong tất cả một thông điệp chung là yêu thương. Tỉnh dậy đơn độc trên xuồng ở Thái Bình Dương, trong tuyệt vọng cùng cực, cậu đã gọi tên, nguyện cầu, nói chuyện với Chúa Jesus, với Thánh Alla, với Thượng đế, Thần Vishnu. Những đáng thần linh siêu nhiên nhất trong tín ngưỡng nhân loại đã xuất hiện trong những cuộc

thoại đầu tiên của Pi trên đại dương. *“Lạy Chúa Jesus, Đức mẹ Mary, Thánh Muhammad và Thần Vishnu”!*; *“Hỡi Thần Vishnu, con xin tạ ơn Người! Xưa Người đã cứu thế giới bằng cách hiện hình thành cá. Nay thì Người đã cứu con cũng bằng cách hiện hình thành cá. Xin tạ ơn Người”*. Những nhân vật siêu linh này đã tham gia cuộc thoại cùng với Pi qua những lần xuất hiện hi vọng, như là một cách họ gửi đến Pi những cơ hội để sống sót, củng cố, duy trì lòng tin của Pi đối với sự tồn tại.

Nếu những Đấng thần linh chủ yếu xuất hiện bằng tâm linh qua những cuộc thoại mang tính cầu nguyện, biểu đạt cảm xúc thất vọng hay hi vọng thì những “nhân vật” tham gia hội thoại khác lại hiện hữu một cách thực tế bên cạnh cậu bé trong cuộc chiến đấu sinh tồn. Đó là những động vật hoang dã sống sót trên xuồng với cậu (như con linh cẩu, con ngựa vằn, con báo đốm, và đặc biệt là con hổ Bengal (có tên là Richard Parker), con rùa biển, con cá dorado...; là những sự vật vô tri (như biển, như mặt trời, mặt trăng, như cái máy cất nước ngọt dự trữ trên xuồng; đó là những con người thân quen như mẹ, bố, anh trai Ravi hoặc những người cậu chưa hề quen biết như các quý ông quý bà khán thính giả mà cậu tưởng tượng ra là họ đang xem “gánh xiếc nổi xuyên Thái Bình Dương”, cái tên cậu tự gọi mình và những nhân vật trên xuồng của mình. Cậu luôn tạo ra cái cớ để duy trì giao tiếp, không để chìm trong tuyệt vọng và sợ hãi. Khi thấy ánh nắng mặt trời chói lòà rực rỡ trên đại dương, Pi đã gọi tên nữ thần Mặt trời và nói chuyện với người:

“Ôi chao! hỡi Mẹ vĩ đại đầy ân điển, hỡi nữ thần sinh thực của vùng Pondicherry, người mang lại sữa và tình yêu, vòng tay an ủi tuyệt vời, nỗi khủng khiếp của cháy rạn, người ấm bé những kẻ khóc lóc, chẳng lẽ người cũng phải hứng chịu thảm kịch này ư? ....

Người biết gì về biển cả? - Không biết gì hết. Ta biết gì về biển cả? Cũng không biết gì hết”.

Pi đã phân thân, nhập vai Nữ thần mặt trời để tranh luận với mình. Ngôi nhân xưng được chọn là ta với người. Đọc đoạn thoại này chúng ta cảm giác như Pi không hề cô đơn, lượt lời được luân phiên nhịp nhàng, đều đặn. Vị thế giao tiếp chủ động được Pi điều khiển một cách sôi nổi, hào hứng. Cậu tự truyền lòng tin và cảm hứng cho chính bản thân mình. Và đây là lời thoại âu yếm, vui sướng tốt độ của Pi với cái máy lọc nước, vật dự trữ trên xuồng mang lại sự sống và niềm hi vọng cho cậu: *“Con bò sữa biển ngọt ngào của ta ơi, mày đã ra sữa rồi, và mới ngon làm sao! Vẫn hơi có mùi cao su nhưng tao không phàn nàn đâu. Đây này, hãy xem tao uống đây này.”*

Bakhtin đã từng nói: “Không có gì đáng sợ bằng sự thiếu vắng lời hồi đáp” [1, tr. 208]. Pi trong thoại trường Thái Bình Dương này rơi đúng vào hoàn cảnh như vậy, chỉ một mình trên đại dương, nói chuyện một mình, không hề nhận được tín

hiệu phản hồi đích thực. Nhưng cậu không nản lòng. Cậu đã tìm thấy sự tương tác để ảnh hưởng và động viên, khuyến khích lẫn nhau qua những tín hiệu phi lời. Pi nhận thấy tín hiệu và thông điệp từ trong ánh mắt, tiếng gầm gừ của con vật, ánh sáng trên đại dương, sóng gió, bão tố... Với Pi, chúng đều có ý nghĩa đích thực như là một lượt lời trong hội thoại.

Trên hành trình đơn côi dài đằng đẵng của mình, Pi đã tự tưởng tượng ra và nói chuyện với những người cậu yêu mến, nhớ thương. Cậu đã không ngừng tạo ra các cuộc thoại giả tưởng trong từng hoàn cảnh. Ngay cả lúc bàng hoàng nhất, khi biết được mình đối diện với một bầy thú dữ ăn thịt hoảng loạn trên xuồng cứu sinh, cậu vẫn nghĩ đến thái độ, phong cách của anh trai, để tự tạo ra cuộc thoại với anh trong cảnh huống khốn cùng này: *“Tôi tưởng tượng Ravi sẽ là người đầu tiên gọi chào tôi với một câu trêu ngươi. Cái gì thế này? Anh ấy sẽ nói. Mà tìm được một cái xuồng vĩ đại chất đầy thú vật lên đó ư? Mà tưởng mà là Thánh Noah hay cái gì chứ?”* Là một cậu bé hóm hỉnh, hài hước, Pi còn tưởng tượng ra những cảnh lạc quan gây cười từ cảnh ngộ của mình. Không một ai đồng hành nhưng cậu lại nhìn thấy cả đoàn khán thính giả đang dõi theo bước chân mình: *“Thưa quý bà và quý ông, quý cô và quý cậu, hãy mau về chỗ của mình! Mau lên, mau lên... Hãy ngồi xuống, hãy mở mắt, mở lòng và chuẩn bị để được kinh hoàng... Tôi xin vinh hạnh giới thiệu, đoàn xiếc nổi xuyên Thái Bình Dương, Ấn, Canada, Pi Patel!”*

Trong tất cả những cuộc hội thoại siêu tưởng này, dễ dàng nhận thấy đối tác chính tham gia hội thoại với Pi là Richard Parker - con hổ dữ Bengal. Con thú hoang dã này là mối đe dọa số một của Pi, cũng là người bạn đồng hành số một của cậu. Sự hiện diện của nó luôn thức tỉnh trí tuệ của cậu, nhắc nhở cậu lòng yêu cuộc sống, không chịu khuất phục. Từ nỗi sợ hãi, mưu tính tiêu diệt nó để bảo tồn sự sống cho mình, Pi đã dần chuyển sang chiến lược huấn luyện để nó thành người bạn đồng hành trên bước đường phiêu dạt. Một trong những phương pháp huấn luyện đó là cách Pi nói chuyện với nó. Cậu dùng ngôn ngữ và tín hiệu để cho Richard Parker hiểu được lãnh địa của nó, khẳng định quyền uy tối thượng của Pi trên xuồng. Trong quá trình giao tiếp với Richard Parker, tuy nhỏ bé và yếu thế hơn con hổ dữ nhưng Pi đã xác lập được vị thế chủ động, điều khiển của mình, tự thiết lập “thế diện” của mình, là nguyên nhân dẫn đến sự thành công của cậu. Mỗi khi vui buồn, hi vọng hay thất vọng, cậu đều tâm sự với Parker. Đó có thể là những câu chuyện phiếm về thời tiết: *“nhìn kìa, Richard Parker, một tia chớp đấy.”*; có khi là sự giận dữ: *Tôi quát “Không được run lẩy bẩy như thế nữa, đó là phép lạ, là sự bùng nổ thiêng liêng”*. Có khi đó là niềm hi vọng loé sáng, Richard Parker cũng là cái tên cậu gọi to lên đầu tiên: *“Richard Parker, một con tàu!”*; *“Chúng ta thắng rồi, chúng ta sống rồi, mà lại hiểu không Richard Parker”*... Một miếng ăn, một giọt nước cảm hơi, Pi cũng chia

sẽ với Parker, thậm chí khi cạn kiệt, cậu cũng nhìn để Parker được ăn. Khó có thể tưởng tượng nổi thiếu Richard Parker Pi có thể vượt qua được nổi cô đơn hơn hai trăm ngày trôi dạt trên biển. Ngay khi tuyệt vọng nhất, biết mình sắp chết, người đầu tiên mà Pi chào vĩnh biệt cũng là Richard Parker: *“Vĩnh biệt nhé, Richard Parker. Xin lỗi vì phải bỏ mày mà đi. Ta đã có hết sức rồi...”*. Bất cứ cuộc nói chuyện nào với con hổ, Pi đều gọi tên nó là Richard Parker. Các cuộc thoại đã biến quan hệ giữa Pi và Richard Parker từ xung đột, đối đầu, tiêu diệt lẫn nhau đến thân thiết, gắn bó, thậm chí Pi sẵn sàng hi sinh tính mạng vì nó. Cho nên, dù là “siêu hội thoại” nhưng chúng đã thiết lập được một mối quan hệ gắn bó trên cả mức độ bình thường giữa những đối tác bất thường. Đỉnh điểm của các cuộc “siêu hội thoại” ở chương Thái Bình Dương là cuộc thoại trên 100 lượt lời trao đáp giữa Pi và “một nhân vật khác” cũng bị đắm tàu sống sót trên đại dương. Pi gọi cuộc hội thoại này là “câu chuyện mơ mộng”. Cuộc thoại này nhuộm màu sắc kỳ ảo, xảy ra ở cuối chặng đường biển cố, khi Pi đã sức tàn lực kiệt, thức ăn nước uống đều đã hết, Pi lẫn Richard Parker đều bị mù, cậu đã xác định *“hôm nay ta chết. Ta sẽ chết hôm nay”* thì Pi nghe tiếng người *“Có ai ở đó không?”* vang lên nhiều lần khẩn khoản. Cậu miêu tả *“tiếng nói ấy có âm sắc riêng, với giọng điệu nặng nhọc và mệt mỏi”*.

- *Ta đang hi vọng sẽ có ai khác kia.*

- *Người nói thế nghĩa là sao, có ai khác là thế nào? Người có biết người đang ở đâu không? Nếu không người không thích câu chuyện mơ mộng huyền hoặc này của mình thì hãy chọn câu chuyện khác đi. Thiếu gì chuyện huyền hoặc cơ chứ.* Cuộc hội thoại này kéo dài đến 116 lượt lời trao qua đáp lại, xoay quanh thoại đề các món ăn. Cuối cùng, Pi chợt nhận ra mình đang nghe tiếng Richard Parker nói chuyện. *“Sống bên nhau bao nhiêu lâu mà nó đã chọn lúc cả hai cùng sắp chết mới lên tiếng tâm sự. Tôi thấy thật phần khởi có thể trò chuyện...”*. Pi còn phát hiện ra Richard Parker sinh ra ở Bangladesh và được nuôi dạy ở Tamil Nadu nhưng lại nói giọng Pháp. *“Giọng người thợ thợ đặc kiểu Pháp”*. Cuộc hội thoại này diễn ra lúc tinh thần lẫn thể xác Pi đã rơi vào trạng thái nửa mê nửa tỉnh, ý thức chập chờn cùng vô thức. Nhưng nội dung nó đã đi xa hơn chuyện món ăn và sở thích ẩm thực của người và hổ, thoại đề tiến dần sang địa hạt của những vấn đề nhân sinh đầy tính triết lý suy tưởng như hành động và bản năng, hoàn cảnh và bản chất người.

Pi: *Đúng là súc vật. Người chỉ là một con vật.*

R. Parker: *Vậy người là gì?*

Pi: *Một con người, ta nói để người biết vậy.*

R. Parker: *Tự phụ đến thế kia ư?*

Pi: *Ta nói để người biết vậy.*

R. Parker: *Đó là chân lý rõ ràng mà.*

Có thể nhận thấy sự chuyển biến hội thoại sâu sắc về tâm lý của nhân vật, đến ngưỡng giới hạn cuối cùng, hội thoại với Richard Parker là cách Pi lựa chọn để vĩnh biệt cuộc sống. Nhưng xét ở góc độ khác, cuộc thoại này cũng thể hiện sự cố gắng duy trì tàn hơi mong manh cuối cùng, không chịu chấp nhận im lặng buông xuôi.

Những cuộc thoại kiểu tưởng tượng này được chúng tôi gọi là “siêu hội thoại”, là một dạng của độc thoại, diễn ra bằng lời nhưng với những đối tác “không phải là người”. Xét về chức năng hội thoại, chúng đã hoàn thành xuất sắc mục tiêu giao tiếp mà nhân vật đặt ra. Chính những cuộc “siêu hội thoại” này đã tạo ra môi trường tâm linh lẫn xã hội ảo tưởng để Pi có thể duy trì được sức mạnh của trí tuệ bản thân, giúp cậu bé chiến thắng được nỗi cô đơn, sợ hãi, tuyệt vọng rợn ngợp khi một mình lênh đênh hơn hai trăm ngày trên Thái Bình Dương. Trong những cuộc thoại này, Pi luôn giữ vị thế giao tiếp chủ động, tìm kiếm đối tác hội thoại và biến những sự kiện, những con vật, những vật thể vô tri thành đối tượng tham gia giao tiếp, cộng tác hội thoại với mình. Những cuộc thoại tưởng tượng này đã giúp cậu cảm thấy được sẻ chia, được cảm thông, được an ủi, khuyến khích, không chịu khuất phục số phận nghiệt ngã. Đó phải chăng là sự thành công của mục đích giao tiếp mà không phải bất kỳ một cuộc hội thoại thực sự nào cũng đạt được.

2.2. Sự thất bại của chiến lược hội thoại thực tế

Phần 3- *Trạm xá Benito Juarez, Tomatlan, Mexico*, là phần kết thúc tác phẩm. Phần vĩ thanh này là một ẩn dụ sâu sắc khép lại về thân phận con người. Nó thể hiện rõ tài nghệ điêu luyện trong sắp xếp, tổ chức tình huống, sử dụng ngôn ngữ và xây dựng hội thoại của nhà văn. Xét về bố cục, có thể chấm dứt tiểu thuyết ở cuối phần hai mà không ảnh hưởng gì đến nội dung của cốt truyện. Tuy nhiên, nhà văn lại xây dựng một tình tiết khác, có ý nghĩa như một phụ đề. Phần cuối là văn bản chép tay được sao ra một cách nguyên xi và trọn vẹn từ băng ghi âm cuộc trò chuyện giữa Pi và hai nhân viên chức trách người Nhật Bản tại bệnh xá sau khi Pi thoát nạn kéo dài ba giờ đồng hồ.

Mở đầu cuộc thoại dài là lời dẫn của nhà văn nhằm giới thiệu nhân vật hội thoại, thoại trường, thoại đề và mục đích cuộc thoại sắp diễn ra. Đây là một cuộc thoại gồm ba nhân vật, Pi và hai nhân viên của Vụ đường biển Nhật Bản là Tomohiro Okamoto và Atsuro Chiba. Các ông nhận được lệnh phải đến thị trấn nhỏ Tomatlan, trên bờ biển Mexico để gặp và tìm hiểu nguyên nhân vụ đắm tàu Nhật Tsimtsum thông qua một nhân chứng còn sống sót vừa được phát hiện ở đây là Pi. Thoại trường được giới thiệu là ở ngay trong phòng bệnh bệnh xá Pi đang điều dưỡng. Ngôn ngữ được lựa chọn là tiếng Anh, một ngôn ngữ thứ ba mà cả hai bên đều biết. Họ không thể sử dụng tiếng mẹ đẻ vì hai nhân viên chức trách là người Nhật Bản còn Pi là người Ấn Độ, họ không biết tiếng của nhau nên chọn tiếng Anh

làm ngôn ngữ trung gian để giao tiếp. Cuộc thoại diễn ra trong hoàn cảnh Pi vừa thoát chết sau hai trăm hai mươi bảy ngày lênh đênh trên Thái Bình Dương, dạt vào đảo Tomatlan và được đưa vào bệnh xá điều trị. Hoàn cảnh hội thoại và thoại trường này có ảnh hưởng sâu sắc đến nội dung cũng như hình thức hội thoại trong phần cuối tác phẩm.

Chiến lược hội thoại được hai nhà chức trách Nhật Bản vạch ra ngay từ đầu là phỏng vấn, họ sẽ là người hỏi để khai thác thông tin, Pi sẽ là người trần thuật lại câu chuyện đã trải qua để trả lời và cung cấp thông tin cần thiết theo yêu cầu. Điều này phù hợp với mục đích hội thoại của họ là tìm kiếm thông tin về chiếc tàu đắm. Toàn bộ cuộc thoại diễn ra theo quy ước bằng tiếng Anh. Sau khi câu chuyện kể của Pi, Okamoto và Chiba đều thể hiện thái độ tán thành, hưởng ứng bằng tiếng Anh:

- Rất thú vị!

- Chuyện thế mới là chuyện.

Nhưng liền ngay sau đó, lại xen lẫn những câu bằng tiếng Nhật với ý nghĩa hoàn toàn trái ngược:

- Hẳn nghĩ chúng ta đều là đồ ngốc cả.

- Hẳn đã xin bao nhiêu rồi, mà đã ăn mấy đâu. Hẳn giấu cả bên dưới khăn trải giường kia.

- Cứ đưa cho nó một trái nữa. Mình phải làm cho hẳn vui mới được.

Sử dụng đường đột tiếng Nhật xen vào dòng thoại là vi phạm nguyên tắc hội thoại, có chức năng đánh dấu đối tượng nghe, gạt Pi ra ngoài cuộc đa thoại. Những câu tiếng Nhật này đều thể hiện thái độ giao tiếp tiêu cực, coi thường đối tượng giao tiếp.

Thoại đề câu chuyện đắm tàu thường xuyên bị phá vỡ vì câu chuyện về miếng ăn: khi thì cái bánh ngọt, khi thì bánh kẹp, khi thì quả chuối, thỏi chocolate... , vốn chẳng ăn nhập gì với thoại đề chính đang diễn ra. Đề tài miếng ăn được phát triển từ cuộc hội thoại “mộng mơ” giữa Pi với con hổ Richard Parker ở phần hai Thái Bình Dương. Ám ảnh về miếng ăn đối với Pi là một kiểu phản xạ có điều kiện, khi nhân vật phải đối diện với quá trình tìm kiếm, duy trì thức ăn cho sự sống của mình. Ngược lại, thái độ ứng xử của của hai người Nhật Bản về thoại đề này thật thâm hại và bé mọn. Okamoto còn dùng miếng ăn như là một thủ thuật lấy lòng nhằm khai thác thông tin ở Pi. Trong lòng không vừa ý, luôn luôn nghi ngờ nhưng ông vẫn thể hiện thái độ mềm dẻo ôn hoà, vui vẻ đưa bánh để khuyến khích đối tác vui vẻ cộng tác. Đó cũng là một cách đề cao lợi ích người tham gia hội thoại nhằm đạt được mục đích và lợi ích cho bản thân mình. Sau khi thất bại với chiến lược lấy lòng này, người điều khiển cuộc thoại là Okamoto đã thay đổi và chuyển hướng chiến lược hội thoại. Nếu như trước đó, ông tỏ thái độ nhũn nhặn và giả vờ chấp nhận những điều Pi kể thì

sau đó, Okamoto đó phủ nhận một cách thẳng thừng và trực diện: “*chúng tôi không tin câu chuyện của ông đâu*”, thái độ phản bác này được lặp đi lặp lại mạnh mẽ, táo bạo: “*nó chẳng đúng tí nào, không thể như thế được, không một nhà khoa học nào tin ông*”... Đáp lại thái độ thô lỗ và cực đoan đó, Pi vẫn thản nhiên, đáp lời bằng những câu rất ngắn, thờ ơ, lãnh đạm: “*thế à, nghĩa là sao, đúng thế, thế rồi sao*”... Như lý thuyết Hội thoại đã vạch ra, xuyên suốt cuộc thoại, các nhân vật giao tiếp có sự tương tác lẫn nhau về nhiều phương diện, dẫn đến những biến chuyển thích hợp với quá trình phát triển của cuộc thoại. Cuộc thoại này kéo dài hơn dự kiến và diễn biến hết sức bất ngờ. Pi đã kể câu chuyện đắm tàu và trôi dạt của mình cho 2 viên chức người Nhật nghe nhưng không thể thiết lập được quan hệ giao tiếp cần thiết như hai bên mong muốn. Khoảng trống tâm lý tình cảm ngày càng bị đào sâu sau cuộc thoại. Cảm nhận được sự thất bại này, Pi đã thay đổi chiến lược hội thoại một cách bất ngờ, đầy thông minh. Cậu nắm bắt được tâm lý của những người đối thoại, “*muốn có một câu chuyện hoàn toàn dễ tin, không có những con thú, không có thực vật ăn thịt...*”, nên cậu đã kể lại một câu chuyện đúng như họ mong muốn. Con hổ Richard Parker, con linh cẩu, con báo đốm... đã được cậu nhân cách hoá thành những con người. Đó là câu chuyện về bốn người sống sót, bao gồm Pi, mẹ cậu, người đầu bếp Pháp và một anh chàng thuỷ thủ người Trung Hoa bị gãy chân. Vì tranh giành miếng ăn, người đầu bếp đã giết chết anh thuỷ thủ lẫn người mẹ để ăn thịt và cuối cùng bị Pi giết chết. Câu chuyện rõ ràng, mạch lạc, không có bất cứ chi tiết hoang đường, kì ảo và khó tin nào, đúng như mong muốn của những người Nhật. Nhưng bằng sự sắc bén và đầy nghi ngờ bẩm sinh, Okamoto đã phát hiện ra mối liên hệ giữa hai câu chuyện mà Pi kể, thực chất chúng chỉ là một và các nhân vật con người thay thế cho động vật mà thôi.

Khi kể câu chuyện thứ hai xong, chúng ta thấy có một sự biến đổi dữ dội ở nhân vật Pi, cách nói và sử dụng ngôn ngữ thêm lãnh đạm và đặc biệt đầy sự mỉa mai, cộc lốc, thể hiện rõ thái độ bất hợp tác, bất mãn, chỉ là những câu trả lời xác nhận hoặc phủ nhận có/ không, hoặc chỉ là những lời đáp mỉa mai:

Viên chức người Nhật: Nó có đựng phải một con tàu nào khác không?

Pi: *Tôi không thấy một con tàu nào khác cả.*

Viên chức người Nhật: Nó có đựng phải một vật nào khác không?

Pi: *Tôi không thấy một vật nào khác cả.*

Viên chức người Nhật: Ông có thấy con tàu có vẻ quá tải không?

Pi: *Đó là lần đầu tiên tôi đi tàu thuỷ. Tôi không biết tàu thuỷ quá tải thì có vẻ như thế nào.*

Viên chức người Nhật: Thế thì chưa ăn thua gì, thực vậy.

Pi: *Nếu ông ở dưới xuống thì không phải thế.*

Viên chức người Nhật: Chúng tôi rất lấy làm tiếc

Pi: Không thể bằng tôi được.

Viên chức người Nhật: Tất cả đang bình thường, và rồi...

Pi: Cái bình thường ấy đấy.

Đến đây chúng ta có thể hiểu cuộc hội thoại thực chất đã đến hồi kết thúc. Các nhân vật hội thoại đã không còn bất cứ một chút ý muốn nào về việc duy trì và phát triển cuộc thoại, không còn một chút kì vọng nào về những điều mà cuộc hội thoại sẽ mang đến. Đây là một cuộc hội thoại thất bại, với hai viên chức người Nhật, sự sống sót của Pi và hồ sơ về con tàu đắm mãi mãi không được giải đáp. Còn Pi, từ câu chuyện không được chia sẻ, Pi dường như mất hẳn niềm tin vào sự đồng cảm ở con người. Sau cuộc thoại này cậu không bao giờ muốn nói với ai về hành trình của mình nữa. Câu chuyện cậu tưởng tượng về sự tàn sát lẫn nhau giữa con người với nhau để giành sự sống là một ẩn dụ tàn khốc về bản ngã con người trước dục vọng và sợ hãi. Thiên truyện ly kỳ, mộng mơ, kiên cường với nhân vật giao tiếp là những con vật bao nhiêu thì nghiệt ngã, trần trụi với nhân vật là con người bấy nhiêu. Trong suốt cuộc đa thoại, hầu như Pi chỉ có một câu hỏi ngược lại duy nhất, hết sức thâm thúy:

- Vậy, các ông thấy thích câu chuyện nào hơn? Câu chuyện nào hay hơn, chuyện có các con vật hay là chuyện không có con vật?

Ông Chiba khờ khạo, nhàu nhàu và chân thật: “*Tôi thích chuyện có các con vật*”; còn ông Okamoto với sự trầm tĩnh, nghi ngại và sâu sắc rất phương Đông thì phản ứng: “*Đó là một câu hỏi thú vị...*”. Bởi câu hỏi và thái độ của Pi cũng chính là một cách nhìn nhận, đánh giá về con người, cuộc sống của một cậu bé tuy còn nhỏ tuổi nhưng những biến cố cuộc đời đã tạo nên một tầm vóc vĩ đại.

3. KẾT LUẬN

Hội thoại trong “Cuộc đời của Pi” chủ yếu là đối thoại: giữa nhà văn và bạn đọc, giữa nhà văn và nhân vật, giữa các nhân vật trong tác phẩm, đặc biệt các kiểu nhân vật trong truyện rất đa dạng, không chỉ là con người mà còn là kiểu nhân vật thiên nhiên như đại dương, cây cối, chim muông, thú dữ, các đáng siêu nhiên, thần thánh ... Thông qua hội thoại, nhà văn để cho các nhân vật tự thân bộc lộ nhãn quan, thái độ chân thật và tự nhiên chứ không bị ràng buộc hay biến hoá qua cái nhìn của người thứ ba. Yann Martel khéo léo tạo ra hai kiểu hội thoại đặc thù ứng với diễn tiến qua hai chặng đời quan trọng của nhân vật. Nếu chiến lược hội thoại siêu thực giữa Pi với các đối tác tham gia “phi thực tế” đã hoàn thành xuất sắc mục tiêu giao tiếp, thì hội thoại của Pi với con người để giải bày, trao đổi thông tin lại thất bại thảm hại. Sau hội thoại, Pi rơi vào cảnh tận cùng cô độc dù đang ở giữa đồng loại của mình. Cô độc trên cuộc đời còn đáng sợ hơn nhiều so với sự cô đơn trên Thái Bình Dương. Nhà văn đã dùng hội thoại như là một thủ pháp nghệ thuật, để xây dựng một

ẩn dụ về hình tượng con người; vừa kiên cường, thông minh trong cuộc chiến với thiên nhiên, sói phân; lại vừa cô độc, bất lực trong xã hội con người. Cả thiên truyện viết về sự dũng cảm tài trí tuyệt vời của con người cá nhân nhưng lại bộc lộ một cái nhìn vừa hài hước vừa bi kịch về con người trong xã hội, một mô típ phổ biến trong văn học phương Tây hiện đại. Không gian Thái Bình Dương phải chăng chính là cuộc đời rộng lớn - nơi mà con người hiện đại sống khép kín với bản ngã sâu kín, lạc lõng, không tìm thấy sự đồng điệu với chính đồng loại của mình?

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Đỗ Hữu Châu (2003), *Đại cương ngôn ngữ học*, phần Ngữ dụng học, Nxb Giáo dục.
- [2] Nguyễn Đức Dân (1998), *Ngữ dụng học tập 1*, Nxb Giáo dục.
- [3] Nguyễn Thái Hoà (2000), *Những vấn đề thi pháp của truyện*, Nxb Giáo dục.
- [4] Trần Đình Sử (2005), *Dẫn luận thi pháp học*, Nxb Giáo dục.
- [5] Yann M., Trịnh Lữ dịch (2005), *Cuộc đời của Pi*, Nxb Văn học.

STRATEGIC CONVERSATION OF “LIFE OF PI”

Do Thuy Trang

Quang Binh University

Abstract. *Conversation is the most common form of language which is a base access of other activities. With the trends of the interest of functional language, different types of conversations have been carried out recently. The introduction of theoretical communication was formed for more effective researches in society and in literary works. In the famous novel “Life of Pi”, the writer used dialogue as an important counterpoint to art depicting iconic characters and profound metaphor for the human condition following the path of fate.*